

Danijel Dzino

Delmati, vino i formiranje etničkog identiteta u predrimskom Iliriku

Danijel Dzino
Discipline of Classics
School of Humanities
The University of Adelaide
SA 5005
Australia
danijel.dzino@adelaide.edu.au

UDK: 904(398 Dalmati)
Izvorni znanstveni rad
Primljeno: 23. 5. 2006.
Prihvaćeno: 5. 6. 2006.

Ovaj se rad bavi problemom nedostatka arheoloških dokaza koji bi potvrđivali konzumiranje vina među Delmatima u predrimskom razdoblju. Sugerira se, prikazom šire slike konflikta među različitim kulturama konzumiranja alkoholnih napitaka u Europi, da je prihvaćanje vina među primorskim susjedima Delmata posljedica širih povijesnih promjena, poput grčkog prodora u Jadran. Osnivanje Delmatskoga saveza sagledava se kao pokušaj redistribucije kanala trgovinske razmjene, ali u isto vrijeme i kao osnova formiranja specifičnoga delmatskoga identiteta koji susrećemo u povijesno doba. Razlike u konzumiranju alkoholnih napitaka između Delmata i njihovih susjeda koji selektivno prihvaćaju elemente globalne mediteranske kulture, postaju *de facto* dijelom 'etničkih granica' preko kojih se kanalizira i formulira njihov etnički identitet.

Ključne riječi: Delmati, vino, etnički identitet, alkoholni napici, predrimski Ilirik

Novi rezultati analize nalaza amfora s isejskim vinom potvrđuju snažan gospodarski potencijal jadranskih Grka i potpomažu konstruiranju nove slike gospodarsko-političkih odnosa u predrimskom Iliriku, posebice njegovu obalnom i priobalnom pojasu.¹ Nedostatak amfora i drugoga posuđa koje sugerira korištenje vina na području koje su nastavali Delmati je očit, ali ostaje nerazjašnjen, posebice stoga što je utvrđeno da njihovi susjedi uvoze i koriste isejsko, odnosno italsko vino.² Nedostatak amfora na delmatskom području objašnjava se ponajprije time da Delmati nisu pili vino, da je vino bilo preskupo za širu potrošnju, odnosno da se dokazi za uvoz vina na delmatsko područje zapravo tek trebaju otkriti jer je istraženost delmatskih naselja minimalna.³ Sugerira se i mogućnost da je vino pretakano iz amfora u bačve, kojima arheologija teže ulazi u trag, i potom transportirano na kontinent, kako je bilo primjerice u Galiji,⁴ no posve zadovoljavajuća interpretacija još nije ponuđena.

U kroničnom nedostatku pisanih vrela koja se bave predrimskim Ilirikom, arheološki nalazi bi trebali biti znakovit čimbenik pri formiranju okvira za multidisciplinarnu povijesnu interpretaciju tog razdoblja, koja bi neminovno uključivala elemente povijesnih, arheoloških, ali i etnološko-antropoloških studija. Velika prepreka usuglašavanju elemenata ove interpretacije i dalje ostaje problem mehanizama formiranja i konstrukcije etničkih identiteta u predrimskom Iliriku. Etnički identitet naroda Ilirika definira se još uvijek putem tročlane metodologije koja se temelji na arheologiji, onomastici i interpretaciji pisanih vrela.⁵ Potreba revizije i dopune takvog pristupa nameće se sve snažnije u svjetlu pojave novih trendova u izučavanju etničkih identiteta antičkoga svijeta. Prilikom ovakve revizije, iznimno je značajno procesirati i prilagoditi nove metodološke pristupe koje je moderna arheološka i povijesna interpretacija preuzela od teorijskih koncepata razvijenih u socijalnoj antropologiji. Etnički identitet je u tim novim konceptima predstavljen kao fluidan, promjenjiv i nestabilan fenomen koji ovisi o subjektivnoj, unutarnjoj i vanjskoj, percepciji, odnosno političko-gospodarskim interesima zajednice o kojoj je riječ, opovrgavajući viđenje da se identitet uspostavlja kao svojevrsna nadgradnja primordijalne kulturne

jezgre.⁶ Etnički identitet dakle postaje povijesno vidljiv odraz zajednice homogenizirane preko zajedničkih mitova, simbola i povijesnih iskustava.⁷ Barthovska mantra da se etnički identitet formira dvostrano, preko aktivnog odnosa s drugim, različitim identitetima ('mi' i 'oni'), radije nego preko kulturne osnove koju taj identitet prožima, danas je nedvojbeno osnovica općenitoga metodološkoga pristupa etničkom identitetu naroda preindustrijalnoga doba.⁸

Ovaj će rad nastojati interpretirati nedostatak amfora s vinom među Delmatima putem antropološko-socijalnoga pristupa, a u svjetlu kulture uživanja alkoholnih napitaka i problema etničkih identiteta predrimskoga Ilirika. Pojava, odnosno nedostatak uvoza vina u predrimskoj Dalmaciji moraju se sagledati kao dio aktivnoga regionalnog procesa interakcije među različitim kulturama - tradicijama autohtone populacije i, uvjetno rečeno, globalne mediteranske kulture u nastajanju. Pojava konzumiranja ili odbijanja konzumiranja uvezenoga vina u mnogo čemu je odraz dinamičnoga kulturnog procesa koji se odvija u specifičnim povijesnim okolnostima.⁹ Stoga manjak dokaza koji bi sugerirali konzumiranje vina u zaleđu srednje Dalmacije može poslužiti kao poticaj preispitivanju kulturnoga procesa konstrukcije etničkoga identiteta skupine koju povijest poznaje kao Delmate,¹⁰ te s time dati doprinos uspostavi okvira za novu interpretaciju političko-gospodarsko-etničkih odnosa u predrimskom Iliriku.

Razlike u načinu konzumiranja alkohola u antičkoj (a i modernoj) Europi ne mogu se vidjeti više samo kao razlike u ukusu nego kao izravan sukob dviju 'ideologija' koje se

6 Cf. Eller, Coughlin 1993 za radikalnu kritiku antropološkoga primordijalizma. Vidi Dzino 2006, s temeljnom literaturom o ovoj problematici koja se odnosi na antičku povijest i arheologiju. Za preispitivanje a priori odnosa između etničkoga identiteta i arheološki definirane kulture, te kritiku Childeovoga pristupa (arheološka kultura = etnicitet), vidi priloge u Graves-Brown et al. 1996; te Hall 1997, osobito str. 142.

7 Morgan 2003, str. 11 razlikuje *ethnicity* kao proces konstrukcije identiteta i *ethne* kao vidljivi produkt procesa, dok Smith 1986 razlikuje etničku kategoriju i *ethnie* kao homogeniziranu etničku kategoriju. Smith skreće pozornost na ulogu koju igra objektivna percepcija subjektivnoga *myth-symbol complex* u očuvanju kolektivnoga identiteta; Smith 1984; 1986, str. 13-16.

8 "The critical focus of investigation from this point of view becomes the ethnic boundary that defines the group, not the cultural stuff it encloses." Barth 1969, str. 15.

9 "This means that we must stop treating imported objects as generic 'prestige goods' circulating in a disembodied exchange system and try to understand how and why some practices triggered unanticipated processes of cultural entanglement and identity transformation." Dietler 1995, str. 96.

10 Termin 'pleme' trebalo bi napokon početi izbacivati iz terminologije etničkih studija koji se bave antičkim Ilirikom. Moderna socijalna antropologija već se dulje vrijeme distancira od ovog dvosmislenoga termina, preferirajući izraz "etničke skupine"; Webb 1975; Leach 1989; Banks 1996, str. 11 dalje; Jenkins 1997, str. 16-24. Vidi diskusiju o neprikladnosti koncepta "pleme" u kontekstu ranoga grčkog polisa u Morgan 2003, str. 4-16, odnosno Liburna, Čače 1985, str. 60-64.

1 Kirigin et al. 2005. Vidi sintetički pregled novijih arheoloških pomaka u Kirigin 2002. Riječ Ilirik u predrimskom kontekstu se u ovom radu koristi samo zbog zemljopisne konvencionalnosti.

2 Kirigin et al. 2005; Italsko vino, Škegro 1999, str. 143-150.

3 Kirigin et al. 2005, str. 8.

4 Radić-Rosi 2003, vidi Tchernia 1985, str. 93-95 za Galiju. Nema arheološke potvrde za korištenje bačava u Dalmaciji, a sama njihova izrada povećala bi cijenu vina, Kirigin et al. 2005, str. 8 bilj. 48, vidi Nelson 2005, str. 49-50, 139 bilj. 14 za upotrebu bačava u Galiji i Cisalpini. Podatak Strabona (5.1.8 (214)) o pretakanju vina u bačve u Akvileji se odnosi na *ethne* koje žive blizu Dunava, i ne može biti relevantan za Dalmaciju.

5 Katičić 1964; Alföldy 1965, str. 17 dalje; Wilkes 1969, str. 157 dalje; te korisne sinteze u Benac 1987b i nedavno Šašel-Kos 2005, str. 223-233.

Rimljanima.³⁷

Kultura konzumiranja alkohola po sebi jest dio šire tradicije, kulturne supstancije (Barthov *cultural stuff*, odnosno reinterpretirani bourdieuovski *habitus* Siân Jones), ali postavljena u aspekt interakcije s drugim identitetima postaje jedan od znakovitih činilaca koji formiraju identitet određene skupine, etnička granica - *ethnic boundary*. Kulturni sukob različitih tradicija uživanja alkohola u Europi, kako je već obrazloženo, postavlja kulturnu supstanciju izravno na razmeđe međuetničke interakcije koja je neupitno jedan od ključnih čimbenika pri formiranju identiteta. Otpor prema uvozu vina vidi se u pisanim vrelima kod Germana, Belga (Nervii), koji vino smatraju ženskim napitkom i stoga ga odbijaju uvoziti i konzumirati, te kod Icena u Britaniji, a rezultati arheoloških istraživanja potvrđuju navode pisanih vrela.³⁸ Socijalnim činom odbijanja vina i druge uvozne robe³⁹ oni uspostavljaju svoj identitet kao opoziciju prema mediteranskim tradicijama i definiraju ga, među ostalim, i kao sve ono što nisu. Je li je neprihvaćanje monetarne ekonomije kod Delmata, kako navodi Strabon, dio istoga procesa, ostaje upitno i po svemu sudeći malo vjerojatno.⁴⁰

Iz prethodnog izlaganja moglo se vidjeti da je odsutnost vina među Delmatima pokazatelj odvijanja nekoliko istodobnih povijesno-društvenih procesa. Prodor Grka u Jadran restrukturira kulturnu i gospodarsku interakciju između Mediterana i Ilirika. Formira se prijelazna posrednička zona, s monopolom na trgovinu sa zonom elitne redistribucije u jadranskom zaleđu, koja selektivno poprima brojne kulturne utjecaje mediteranskoga svijeta, kao što je konzumiranje vina. U isto vrijeme proces političkoga ujedinjavanja zajednica iz jadranskoga zaleđa rezultira nastajanjem novoga, delmatskoga identiteta u otprilike 3. st. pr. Kr. Slabljenje političke moći ilirskog / ardijejskog kraljevstva omogućuje Delmatima da postanu novi regionalni politički hegemon te da preko sukoba s Daorsima, isejskom zajednicom, Liburnima, odnosno rimskom supersilom, nastoje napraviti

preraspodjelu postojećih trgovinskih mreža koje njihovi susjedi kontroliraju. Rimska *lassez faire* politika između 168. i 78. pr. Kr. u ovom sektoru budućega Ilirika neizravno omogućuje delmatsko jačanje, koje dovodi u pitanje postojanje cjelokupnoga regionalnoga političkog okvira uspostavljenoga 167. pr. Kr.⁴¹

Ovim se sukobima upotpunjuje formiranje identiteta Delmata, tako da politički sukob postaje završnim stadijem formiranja njihova identiteta. Stoga u činjenici smanjenog zanimanja Delmata za vino, možemo vidjeti da se njihov identitet mogao temeljiti na opoziciji ‘globalizacijskim’ mediteranskim utjecajima, te osjećaju zajedništva s kontinentom, odnosno panonskom kulturnom skupinom. Prema tome, nedostatak vina kod Delmata činjenica je iza koje se skriva kompleksan proces formiranja i tranzicije kulturnih i etničkih identiteta u predrimskom Iliriku, uvjetovan širim tektonskim povijesnim pomicanjima koji su korespondirali s istodobnim procesima izgradnje i ekspanzije ‘globalnoga’ mediteranskoga svijeta i uključivanja Ilirika i njegovih dijelova u taj svijet.

Literatura

Alföldy 1965
G. Alföldy, *Bevölkerung und Gesellschaft der römischen Provinz Dalmatien*, Budapest 1965.

Allen 1970
D. F. Allen, *The Coins of the Icen*i, Britannia 1, London 1970, 1-33.

Arnold 1999
B. Arnold, *Drinking the Feast: Alcohol and the Legitimation* Cambridge Archaeological Journal 9(1), Cambridge 1999, 71-93.

Banks 1995
M. Banks, *Ethnicity: Anthropological constructions*, London, New York 1995.

Barth 1969
F. Barth, *Introduction*, u: F. Barth (ed.), *Ethnic Groups and Boundaries*, Bergen 1969, 9-38.

Batović 1974
Š. Batović, *Ostava iz Jagodnje Gornje u okviru zadnje faze liburnske kulture*, Diadora 7, Zadar 1974, 159-245.

Batović 1987
Š. Batović, *Liburnska kulturna grupa*, u: Benac 1987a, Sarajeno 1987, 339-390.

Benac 1964
A. Benac (ed.), *Simpozijum o teritorijalnom i hronološkom razgraničenju Ilira u praistorijsko doba* (Centar za Balkanološka ispitivanja, specijalna izdanja IV/1), Sarajevo 1964.

Benac 1987a
A. Benac (ed.), *Praistorija Jugoslovenskih Zemalja* Vol. 5: *Željezno doba*, Sarajevo 1987.

Benac 1987b
A. Benac, *O etničkim zajednicama starijeg željeznog doba u Jugoslaviji*, u: Benac 1987a, Sarajevo 1987, 737-802.

Blockley 1983
R. C. Blockley, *The Fragmentary Classicising Historians of the Later Roman Empire* Vol. 2, Liverpool 1983.

Bloemers 1988
J. H. F. Bloemers, *Periphery in Pre- and Protohistory: Structure and process in the Rhine-Mese basin between c. 600 BC and 500 AD*, u: R. F. J. Jones, J. H. F. Bloemers, S. L. Dyson, M. Biddles (eds.), *First Millenium Papers: Western Europe in the First Millenium AD* (British Archaeological Reports - International Series 401), Oxford 1988, 11-35.

Borofsky 1994
R. Borofsky (ed.), *Assessing Cultural Anthropology*, New York 1994

Cabanes 1988
P. Cabanes, *Les Illyriens de Bardylis à Genthios: IVe - IIe siècles avant J. -C.*, Paris 1988.

Carver 2001
E. Carver, *The Visibility of Imported Wine and its Associated Accoutrements in Later Iron Age Britain*, Oxford 2001.

Champion 1989a
T. C. Champion (ed.), *Centre and Periphery: Comparative studies in archaeology*, London 1989.

Champion 1989b
T. C. Champion, *Introduction*, u: Champion 1989a, London 1989, 1-21.

Connor 1994
W. Connor, *Ethno-nationalism: The Quest for Understanding*, Princeton 1994.

Danijel Dzino
Delmati, vino i formiranje etničkog identiteta u predrimskom Iliriku

Cunliffe 1988
B. Cunliffe, *Greeks, Romans and Barbarians: Spheres of Interaction*, London 1988.

Cunliffe 1997
B. Cunliffe, *The Ancient Celts*, Oxford 1997.
Čače 1979
S. Čače, *Prilozi proučavanju političkog uređenja naroda sjeverozapadnog Ilirika*, Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru 18/8, Zadar 1979, 43-152.

Čače 1985
S. Čače, *Liburnija u razdoblju od 4. do 1. stoljeća prije nove ere*, (neobjavljena disertacija), Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet u Zadru, Zadar 1985.

Čače 1991
S. Čače, *Rim, Liburnija i istočni Jadran u 2. St. pr. n. e.*, Diadora 13, Zadar 1991, 55-76.

Čače 1993/94
S. Čače, *Prilozi raspravi o osnivanju Grčkih naseobina na Jadranu u 4. Stoljeću pr. Kr.*, Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru 33/20, Zadar 1993/1994, 33-54.

Čače 1994/95
S. Čače, *Dalmatica Straboniana*, Diadora 16-17, Zadar 1994/1995, 101-133.

Čović 1964
B. Čović, *Osnovne karakteristike materijalne kulture Ilira na njihovom centralnom području*, u: Benac 1964, Sarajevo 1964, 95-134.

Čović 1976
B. Čović, *Od Butmira do Ilira*, Sarajevo 1976.

Čović 1987

B. Čović, *Srednjodalmatinska grupa*, u: Benac 1987a, Sarajevo 1987, 442-480.

Dietler 1989
M. Dietler, *Greeks, Etruscans and Thirsty Barbarians: Early Iron Age Interaction in the Rhône Basin of France*, u: Champion 1989a, London 1989, 127-141.

Dietler 1995
M. Dietler, *The Cup of Gyptis: Rethinking the colonial encounter in early-Iron-Age Western Europe and the relevance of World-system models*, Journal of European Archaeology 3(2), 1995, London 1995, 89-111.

Dzino 2005a
D. Dzino, *Sabaiarius: Beer, wine and Ammianus Marcellinus*, u: W. Mayer, S. Trzcionka (eds.), *Feast, Fast and Famine* (Byzantina Australiensia 15), Brisbane 2005, 58-68.

Dzino 2005b
D. Dzino, *Late Republican Illyrian Policy of Rome 167-60 BC: the Bifocal Approach*, u: C. Deroux (ed.), *Studies in Latin Literature and Roman History* 12 (Collection Latomus 287), Bruxelles 2005, 48-73.

Dzino 2006
D. Dzino, *Varljivi tokovi Slavenskih identiteta. F. Curta: The Making of the Slavs* (prikaz knjige), Diadora 22, Zadar 2006 (u tisku).

Dzino 2007
D. Dzino, *Velleius Paterculus and the Pannonii: Making up the numbers*, Godišnjak Centra za Balkanološka ispitivanja XXXV/33, Sarajevo 2006 (u tisku).

^[1] Smith 1986, str. 22-31. Jedino nedostaje zajednički mit o postanku (Smith 1984; 1986, str. 24-25) jer nije sačuvan. Apijan, III. 2 jasno naznačuje da je postojalo nekoliko mitova o postanju naroda Ilirika (bilo autohtonih, bilo helenskih genealogija) i da on prenosi samo onaj koji mu se čini vjerodostojnim: “καί τόδε μοι μάλιστα, πολλά μυθεόντων ἔτερα πολλων, ἀρέσκει”. Više o ovoj problematici u Šašel-Kos 2005, str. 115-132.

^[2] Nervii, B Gall 2.15.4, cf. 1.1.3 for Belgae u cjelini; Germani, B Gall 4.2.6. Nervii su se identificirali s Germanima kroz pokazivanje hrabrosti (Tacit, Germania 28.4; cf. Strabon 4.3.4); Britanski Icenii, Dio 62.5.5; 62.6.4. Arheološka potvrda nedostatku vina: Nervii - Fitzpatrick 1985, str. 311-312; Cunliffe 1988, str. 178-179; Icenii - Carver 2001, str. 81.

^[3] Cf. Fitzpatrick, 1985, str. 312 implicirajući postojanje socijalnih, odnosno religioznih prepreka uvozu vina i mediteranske robe.

^[4] Čače, 1994/95, str. 124-128, daje prihvatljivu rekonstrukciju da Strabon miješa Posidonija i Polibija na ovome mjestu. U krajnjoj liniji, britanski Icenii su koristili novac u svom gospodarstvu, a odbijali neke druge aspekte mediteranske kulture, poput vina, vidi Allen 1970, za icenske novčiće.

^[5] Dzino 2005b, 56-62, str. 68-69.

Eller, Coughlin 1993
J. Eller, R. Coughlin *The poverty of primordialism: the demystification of ethnic attachments*, Ethnic and Racial Studies 6(2), 1993, London 1993, 183-202.

Engs 1995
R. C. Engs, *Do Traditional Western European Practices Have Origins in Antiquity*, Addiction Research 2(3) 1995, New York 1995, 227-239.

Fishman 1980
J. Fishman, *Social theory and ethnography* u: P. Sugar (ed.) *Ethnic Diversity and Conflict in Eastern Europe*, Santa Barbara 1980, 84-97.

Fitzpatrick 1985
A. Fitzpatrick, *The Distribution of Dressel 1 Amphorae in North-West Europe*, Oxford Journal of Archaeology 4, Oxford 1985, 305-340.

Graves-Brown et al. 1996
P. Graves-Brown, S. Jones, C. Gamble (eds.), *Cultural Identity and Archaeology: The construction of European communities*, London, New York 1996.

Green 1995
M. J. Green (ed.), *The Celtic World*, London, New York 1995.

Haselgrove 1984
C. Haselgrove, *"Romanization", before the Conquest: Gaulish precedents and British consequences*, u: T. F. C. Blagg, A. C. King (eds.), *Military and Civilian in Roman Britain: Cultural Relationships in a Frontier Province* (British Archaeological Reports - British Series 136), Oxford 1984, 5-64.

Haselgrove 1987
C. Haselgrove, *Culture process on the periphery: Belgic Gaul and Rome during the later Republic and Early Empire*, u: Rowlands et al. 1987, Cambridge 1987, 104-124.

Hatzopoulos 1994
M. Hatzopoulos, *Thessalie et Macédonie: affinités et convergentes*, u: ΘΕΣΣΑΛΙΑ Δεκαπέντε χρόνια αρχαιολογικής έρευνας 1975-1990. Αποτελέσματα και προόπτικες, Vol. 2, Athens 1994, 249-254.

Horden, Purcell 2000
P. Horden, N. Purcell, *The Corrupting Sea: A Study of Mediterranean History*, Oxford 2000.

James 1999
S. James, *The Atlantic Celts: Ancient People or Modern Invention*, London 1999.

Jenkins 1997
R. Jenkins, *Rethinking Ethnicity: Arguments and Explorations*, London 1997.

Jones 1996
S. Jones, *Discourses of identity in the interpretations of the past*, u: Graves-Brown et al. 1996, London, New York 1996, 62-80.

Jones 1997
S. Jones, *The Archaeology of Ethnicity: Constructing identities in the past and present*, London 1997.

Jones, Buxeda 2004
R. Jones, J. Buxeda y Garrigós, *The identity of early Greek pottery in Italy and Spain: an archaeometric perspective*, u: K. Lomas (ed.), *Greek identity in the western Mediterranean: papers in honour of Brian Shefton* (Mnemosyne, Supplementum 246), Leiden 2004, 83-114.

Katičić 1963
R. Katičić, *Das mitteldamatische Namengebiet*, Živa Antika 12, Skoplje 1963, 255-292.

Katičić 1964
R. Katičić, *Die neuesten Forschungen über die einheimische Sprachschicht in der illyrischen Provinzen*, u: Benac 1964, Sarajevo 1964, 9-58.

Katičić 1965
R. Katičić, *Zur Frage der keltischen und pannonischen Namengebiete im römischen Dalmatien*, Godišnjak Centra za Balkanološka ispitivanja III/1, Sarajevo 1965, 53-76.

Kirigin 2002
B. Kirigin, *Novosti o Grcima u Dalmaciji*, Godišnjak Centra za Balkanološka ispitivanja XXXII/30, Sarajevo 2002, 363-384.

Kirigin et al. 2005
B. Kirigin, T. Katunarić, L. Šešelj, *Amfore i fina keramika (od 4. do 1. St. pr. Kr.) iz srednje Dalmacije: preliminarni ekonomski i socijalni pokazatelji*, Vjesnik za arheologiju i povijest dalmatinsku 98, Split 2005, 1-19.

Kozličić 1980/81
M. Kozličić, *Prikazi brodova na novcu plemena Daorsa*, Glasnik Zemaljskog Muzeja N. S. 35/36, Sarajevo 1980/1981, 163-188.

Leach 1989
E. Leach, *Tribal ethnography: past, present, future*, u: E. Tonkin, M. McDonald, M. Chapman (eds.) *History and Ethnicity* (Association of Social Anthropologists 27), London, New York 1989, 35-47.

McKinlay 1948
A. P. McKinlay, *Ancient Experience with Intoxicating Drinks: Non-Classical Peoples*, Quarterly Journal of Studies on Alcohol 9, New Brunswick, N.J. 1948, 388-414.

Marić 1964
Z. Marić, *Problem sjevernog graničnog područja Ilira*, u: Benac 1964, Sarajevo 1964, 177-214.

Marić 2000
Z. Marić, *Helenistički uticaji na ilirsko pleme Daorse*, Godišnjak Centra za Balkanološka ispitivanja XXXI/29, Sarajevo 2000, 37-52.

Marić, Kirigin 1991
Z. Marić, B. Kirigin, *Bradavičasti helenistički kantharosi iz Daorsona (Ošanići kod Stoca)*, u: B. Čović (ed.), *Zbornik radova posvećen akademiku Alojzu Bencu* (Akademija Nauka i Umjetnosti BiH, Posebna izdanja XCV/27), Sarajevo 1991, 177-184.

Millett 1990
M. Millett, *The Romanization of Britain: An Essay in Archaeological Interpretation*, Cambridge 1990.

Morgan 2003
K. Morgan, *Early Greek states beyond the polis*, London, New York, 2003.

Nash 1978
D. Nash, *Territory and State Formation in Central Gaul*, u: D. Green, C. Haselgrove, M. Spriggs (eds.), *Social Organization and Settlement 2* (British Archaeological Reports Supp. 47/2), Oxford 1978, 455-475.

Nash 1987
D. Nash, *Imperial expansion under the Roman Republic*, u: Rowlands et al. 1987, CVambridge 1987, 87-103.

Nelson 2003
M. Nelson, *The Cultural Construction of Beer among Greeks and Romans*, Syllecta Classica 14, University of Iowa 2003, 101-120.

Nelson 2005
M. Nelson, *The Barbarian's Beverage: A History of Beer in Ancient Europe*, London, New York 2005.

Radić Rossi 2003
I. Radić Rossi, *Doprinosi podmorske arheologije u proučavanju problematike naseljavanja*, Histria Antiqua 11, Pula 2003, 299-308.

Rowlands et al. 1987
M. Rowlands, M. Larsen, K. Kristiansen (eds.), *Centre and Periphery in the Ancient World*, Cambridge 1987.

Smith 1984
A. D. Smith, *National Identity and Myths of Ethnic Descent*, Research in Social Movements, Conflict and Change 7, Greenwich, Con. 1984, 95-130.

Smith 1986
A. D. Smith, *The Ethnic Origins of Nations*, Oxford 1986.

Šašel-Kos 2005
M. Šašel-Kos, *Appian and Illyricum* (Situla 43), Ljubljana 2005.

Škegro 1999
A. Škegro, *Gospodarstvo rimske provincije Dalmacije*, Zagreb 1999.

Tchernia 1985
A. Tchernia, *Italian wine in Gaul at the end of the Republic* u: P. Garnsey, K. Hopkins, C. R. Whittaker (eds.), *Trade in the Ancient Economy*, Berkeley, Los Angeles 1985, 87-104.

Valiño 1999
A. Valiño, *La cervesa en las fuentes romanas: base textual y fidación de su importancia*, Ancient History Bulletin 13, Calgary 1999, 60-71.

Webb 1975
M. C. Webb, *The Flag Follows Trade*, u: J. A. Sabloff, C. C. Lamberg-Karlovsky (eds.), *Ancient Civilization and Trade*, Albuquerque 1975, 155-209.

Whitehouse, Wilkins 1985
R. D. Whitehouse, J. B. Wilkins, *Magna Grecia before the Greeks: towards a reconciliation of the evidence*, u: C. Malone, S. Stoddart (eds.), *Papers in Italian Archaeology IV. Part 3: Patterns in protohistory* (British Archaeological Reports - International Series 245), 89-109, Oxford 1985.

Whitehouse, Wilkins 1989
R. D. Whitehouse, J. B. Wilkins, *Greeks and natives in south-east Italy: approaches to the archaeological evidence*, u: Champion 1989a, London 1989, 102-126.

Wilkes 1969
J. J. Wilkes, *Dalmatia*, London 1969.

Zaninović 1966
M. Zaninović, *Ilirsko pleme Delmati (I)*, Godišnjak Centra za Balkanološka ispitivanja IV/2, Sarajevo 1966, 27-92.

Zaninović 1967
M. Zaninović, *Ilirsko pleme Delmati (II)*, Godišnjak Centra za Balkanološka ispitivanja V/3, Sarajevo 1967, 5-101.

Zaninović 1976a
M. Zaninović, *Delmatsko-grčki odnosi na Jadranu* u: M. Suić (ed.), *Jadranska obala u protohistoriji: kulturni i etnički problemi, simpozij, Dubrovnik 19-23 x 1972*, Zagreb 1976, 301-307.

Zaninović 1976b
M. Zaninović, *Iliri i vinova loza*, Godišnjak Centra za Balkanološka ispitivanja XIII/11, Sarajevo 1976, 261-272.

Summary

The Delmatae, wine and formation of ethnic identity in pre-Roman Illyricum

Key words: The Delmatae, wine, ethnic identity, alcoholic beverages, pre-Roman Illyricum

This paper deals with the lack of archaeological finds that confirm wine-drinking habits amongst the Delmatae in Illyricum. The thesis of Dietler, (Dietler 1995) that the demand for goods is not an automatic response but rather something that should be understood in regional political and cultural relationships, is used to link the absence of wine and the construction of Delmataean ethnic identity. Focusing on the wider clash of drinking ideologies in ancient (and modern) Europe, this paper suggests that the change in alcohol-consumption habits from Continental beer/mead/cider-drinking to Mediterranean wine-drinking amongst the neighbours of the Delmatae is the consequence of wider socio-political transitions and the establishment of the core-periphery model of exchange in pre-Roman Illyricum, after Greek penetration into the Adriatic in the 4th century BC.

The foundation of the Delmataean alliance in c. 3rd century BC is considered to be an attempt to redistribute the networks of exchange in Illyricum that were controlled by its Delmataean neighbours, who were strongly impacted by Mediterranean 'globalisation'. At the same time the Delmataean political alliance was recognised as the core of the Delmataean ethnic identity, further strengthened through the conflicts with their neighbours such as the Liburni, Illyrians, Issaeen commonwealth and certainly, the Roman Republic.

Differences in consumption of alcoholic beverages are essentially a part of Bourdieu's social *habitus*, and Barthian "cultural stuff", that is not directly involved in the process of construction of identities. However, in the background of the Delmataean conflicts with their neighbours who accepted some elements of Mediterranean culture, including consumption of wine, the choice of alcoholic beverage becomes an "ethnic boundary" that significantly influences the construction of ethnic identity. This paper concludes that the new-formed identity of the Delmatae, amongst other things, incorporated a strong anti-Mediterranean sentiment that draw the Delmatae closer to their northern neighbours, the Pannonii, and that sentiment is visible through their unity in the *bellum Batonianum*, but can be assumed even earlier in the *bellum Pannonicum* jointly fought against the Romans.

Thus, lack of evidence for consumption of wine amongst the Delmatae is the fact that reveals a complex regional process of formation and transition of ethnic identities in pre-Roman Illyricum. This process was caused by wider 'tectonic' historical movements that corresponded with the formation of the 'global' Mediterranean world and the incorporation of Illyricum and its heterogeneous ethnic communities in that world.

Translation: Danijel Dzino